

УДК: 81'255.4

821.134.2'55.4(=163.41)-95

DOI: 10.19090/gff.v49i1.2532

orcid.org/0000-0001-5174-3902

Приказ

VIDLJIVA POSVEĆENOST: O PREVOĐENJU I PREVODILAČKIM ISKUSTVIMA

(Bojana Kovačević Petrović, *Nevidljiva harmonija: ogledi o prevođenju (i) književnosti*, Novi Sad: Kulturni centar Novog Sada, 2024, 218 str.)

Nakon trideset godina bogatog prevodilačkog iskustva, Bojana Kovačević Petrović, vrsna iberoamerikanistkinja, prevoditeljka i univerzitetska profesorka na Odseku za italijanske i iberoameričke studije Filozofskog fakulteta Univerziteta u Novom Sadu, objavila je naučnu monografiju *Nevidljiva harmonija: ogledi o prevođenju (i) književnosti*. Dok se u prethodnoj monografiji bavila pitanjem identiteta u delu meksičkog pisca Karlosa Fuentesesa (*Karlos Fuentes u potrazi za identitetom*, Akademska knjiga, 2018), Kovačević Petrović u novoj monografiji iberoameričkoj književnosti pristupa kroz perspektivu prevoditeljke i teoretičarke prevođenja.

Izdavač ove monografije jeste Kulturni centar Novog Sada, a objavljena je u ediciji „Anagrami”, što je u ovom slučaju i prirodno jer predstavlja rezultat dugogodišnje saradnje autorke i institucije-izdavača, prevashodno kada je u pitanju Međunarodni festival proze *Prosefest*. Ogledi, kojih je ukupno trideset i jedan, uz zaključni tekst „Finalna sazvučja” kao trideset i drugi, strukturirani su u četiri celine: „Teorijski aspekti prevođenja”, „Hispanoamerička književnost i prevođenje”, „O prevođenju pozorišnih komada” i „Iz prve ruke – latinoamerički pisci na *Prosefest-u*”. Tekstovi se kreću od opšteg ka pojedinačnom, odnosno od teorijskog i istraživačkog ka ličnom i iskustvenom, komponujući tako jedno naučno-memoarsko štivo. Poveznica koja odlikuje sve celine jeste prisustvo pažljivo odabranih motova kao misli koje prosijavaju kroz poglavlja u koja uvode. U tom smislu, autorka čitaocima nudi i jednu mini-antologiju izuzetnih misli o prevođenju i književnosti.

Deo „Teorijski aspekti prevođenja” predstavlja teorijsko uporište čitave monografije. U okviru njega, Kovačević Petrović pokazuje kako se teorijska misao o prevođenju i traduktologiji razvijala kroz istoriju, od Aristotela i Platona, preko

Umberta Eka, do savremenih teoretičara. Premda se najviše bavi stavovima o prevođenju teoretičara 20. i 21. veka, poseban tekst autorka posvećuje najpoznatijem delu španske književnosti i istražuje Servantesove stavove o prevodilačkom zanatu inkorporirane u roman *Don Kihote od Manče*. Analizirajući ključne odlomke, autorka analizira i odlomak iz šezdeset i drugog poglavlja, u kome joj pažnju posebno privlači pitanje nedovoljnog priznavanja prevodilačke delatnosti, što je podstiče na to da se osvrne na položaj prevodioca u savremenom društvu. Tako ističe veoma važnu činjenicu – da je prevodilac još uvek poprilično nevidljiv i skrajnut, a zapaža i nesrazmeran odnos broja književnih i prevodilačkih nagrada. Bojana Kovačević Petrović pokazuje izuzetnu širinu sagledavanja prilikom predočavanja traduktoloških stavova, ali glavna vizura koju neguje jeste hispanistička. Takođe, ističe i studije koje su njoj bile značajne, a koje se mogu shvatiti kao putokaz mladim čitaocima u otkrivanju nove literature. Jednoj od njih posvećuje i ceo tekst: u eseju „Utvara u knjizi ili fantom iz korica” bavi se knjigom *El fantasma en el libro. La vida en un mundo de traducciones (Utvara u knjizi. Život u svetu prevođenja)* Havijera Kalva. Autorka ne samo što prikazuje osnovna Kalvova promišljanja već njen tekst nadilazi puko prikazivanje jedne knjige i postaje izvor informacija koje konstituišu sliku o prevođenju u Španiji i Latinskoj Americi tokom 20. veka. Ni jugoslovenska i srpska nauka o prevođenju nisu zanemarene. Čitav jedan esej bavi se predstavljanjem razmišljanja traduktologa sa ovih prostora, odnosno delima Miodraga Sibinovića, zbornicima *Teorija i poetika prevođenja* Ljubiše Rajića i *Književno prevođenje: teorija i istorija* Krinke Vidaković Petrov, studijama *Umetnost prevođenja ili zanat* Branimira Čovića, *Razabrati u pletivu* Save Babića i *Opšta načela prevođenja* Borisa Hlebeca. Nakon eseja o domaćoj traduktologiji, sledi esej o prevođenju poezije kao specifičnom i zahtevnom tipu prevođenja, pri čemu se on promatra kroz stavove domaćih teoretičara i prevodilaca. Premda se sve studije koje autorka navodi mogu shvatiti kao preporuke, tekst „Novija prevodilačka razmišljanja” intencionalno je osmišljen kao niz preporuka, kao prikaz posebno korisne literature o prevođenju objavljene u 21. veku, a među kojima se nalaze studije Umberta Eka, Edit Grosman, Ježija Jarnjevića, Aleksandre Mančić i Draginje Ramadanski.

Drugi deo monografije jeste „Hispanoamerička književnost i prevođenje”, a otvara se serijom tekstova o hispanoameričkim autorima koji nisu bili samo pisciveć su bili i prevodioci. Kovačević Petrović predstavlja njih devetoricu, a svaki tekst nosi ime po ličnosti koju približava čitaocu – Garsilaso de la Vega Inka, Andres Beljo, Hose Marija Eredija, Leopoldo Lugones, Alfonso Rejes, Pablo Neruda, Oktavio Pas, Hulo Kortasar i Serhio Pitol. Polazeći od peruanskog

književnika koji je živeo i delovao krajem 16. i početkom 17. veka, autorka hronološki dolazi do 21. veka i meksičkog pisca i prevodioca Serhija Pitola, predočavajući tako „raznovrsnost, promišljenost i kontinuitet prevodne književnosti tog područja” (Kovačević Petrović 2024: 71). Uz to, pred čitaocima se nalazi samo izbor koji je autorka načinila, te u zaključnom fragmentu navodi da postoji čitav niz ovakvih latinoameričkih pisaca te ističe još neka imena, kao što su, na primer, Hose Blanco, Giljermo Kabrera Infante, Mario Vargas Ljosa, Sesar Aira i Santjago Ronkaljolo. Ipak, najpoznatiji autor ovog profila jeste Horhe Luis Borhes, te njemu posvećuje posebno poglavlje – „Borhesova teorija prevođenja”, u kome analizira Borhesove tekstove koji govore o prevođenju, a upućuje i na priče u kojima tematizuje prevođenje, među kojima, svakako, izdvaja priču „Pjer Menar, autor Don Kihota” te joj posvećuje istraživačku pažnju. Kovačević Petrović ističe Borhesovu osobenu prevodilačku poetiku, koja se bazirala na slobodnim intervencijama u originalu i kreativnoj nevernosti, zaključujući da borhesovski doživljaj prevođenja predstavlja „osobeno čitanje originala i njegovo ponovno ispisivanje u vidu višestruke veze između književnosti i jezika, jedinstvene za svako delo” (Kovačević Petrović 2024: 94). Da se strana kultura nikada ne sagledava izolovano (barem ne u slučaju istinskih stručnjaka), već u kontekstu i sa svešću o sopstvenoj kulturi, autorka pokazuje u više tekstova. Tako posebno poglavlje posvećuje recepciji hispanoameričke književnosti u jugoslovenskoj i srpskoj kulturi, ispisujući osvrt na prevode objavljene u 20. i 21. veku, kojim pokazuje „raznolikost, (ne)sistematičnost, a pre svega značaj i uticaj objavljenih dela” (Kovačević Petrović 2024: 95). Specifičnost ovog teksta jeste činjenica da je zasnovan na svedočenjima, tj. razgovorima sa Daliborom Soldatićem, Brankom Anđićem, Aleksandrom Mančić, Goranom Petrovićem, Savom Damjanovim i Jovicom Aćinom, koje je autorka zabeležila od 2015. do 2020. godine. Autorka u okviru ovog teksta ne skreće pažnju samo na različite prevode i veze između srpskih i hispanoameričkih pisaca već se na samom kraju teksta osvrće i na naučne radove koji se bave recepcijom španskih i hispanoameričkih autora u srpskoj kulturi, te predočava najznačajnije istraživače koji se bave ovim poljem. U okviru drugog dela monografije, Kovačević Petrović je objavila i tekst koji se bavi Prelevićevim prevodima poezije Gabrijele Mistral i Oktavija Pasa, kao i tekst „O dva prevodilačka poduhvata Isidore Sekulić”, o priređivanju *Izabranih dela* Enrikea Larate i prevođenju određenih poglavlja *Života* Svete Tereze Avilske, kao i stihova Oktavija Pasa.

Treći deo, *Nevidljive harmonije*, donosi promišljanja o književnom žanru koji se ne pominje često u traduktoloških studijama, a koji je veoma specifičan za prevođenje – o drami. Ovaj deo sastoji se od ukupno četiri poglavlja. Prvo je

teorijsko i bavi se predočavanjem osobenosti prevođenja dramskih tekstova kroz stavove različitih teoretičara. Autorka ističe da prevođenje drame stavlja prevodioca u poziciju u kojoj mora zamišljati svoj prevod na sceni, te računati na nemogućnost pojašnjavanja, na gestove, pokrete i intonaciju, što mu ujedno omogućava i veći stepen slobode. Takođe, ističe i važnost saradnje prevodioca sa dramaturgom, rediteljem, lektorom i glumcima, kao i činjenicu da prevodilac mora voditi računa o svom prevodu, pratiti ga kroz pozorišni rad na predstavi, sve dok se delo ne pojavi pred publikom. Bojana Kovačević Petrović u ovom poglavlju i taksativno predstavlja proces prevođenja dramskog dela, a osvrće se i na pojedine probleme koji se javljaju, kao što su, na primer, lokalizmi, idiomatski izrazi, žargon i opscene reči. Sledeća dva eseja posvećena su prevođenju drama Marija Vargasa Ljose. Autorka u njima navodi konkretne primere iz teksta, koje potom analizira i pokazuje kako u praksi funkcioniše proces prevođenja dramskog dela. Teorijski stav o značaju uključenosti prevodioca u proces postavljanja dela na scenu praktično je prikazan u eseju „Nobelovac na sceni”, u kome sa čitaocima deli svoja iskustva nastala tokom saradnje sa Narodnim pozorištem Sombor prilikom pripremanja komada *Lepe oči, ružne slike*. Kovačević Petrović posebno poglavlje posvećuje i učešću u inscenaciji još dve drame: *Raspravi s Ernestom Če Gevarom* argentinskog filozofa Hosea Pabla Fajnmana i *Dečka iz poslednje klupe* španskog dramaturga Horhea Majorge. Autorka, dakle, u trećem poglavlju najviše pažnje posvećuje predstavljanju praktičnih aspekata prevođenja i analizi konkretnih primera i prevodilačkih rešenja.

Četvrta celina govori o gostovanjima latinoameričkih pisaca na Međunarodnom festivalu proze *Prosefest*-u, u čijoj organizaciji Bojana Kovačević Petrović učestvuje od 2013. godine, kada ju je književnica Ljubica Arsić predložila kao idealnog prevodioca za kubansku spisateljicu Soe Vadles. Na taj način započela je saradnja zahvaljujući kojoj je u Srbiju došlo ukupno sedam latinoameričkih autora, što je direktno uticalo na cirkulaciju hispanoameričke književnosti u srpskoj kulturi, a samim tim i na njenu recepciju. Autorka piše o gostovanju Soe Valdes, Samante Šveblin, Giljerma Martinesa, Luise Valensuele i Santjaga Ronkaljola, a čak dva teksta posvećuje gostovanju peruanskog nobelovca Marija Vargasa Ljose, za koje će reći da je bilo kulturni događaj decenije. Jasno je, dakle, da autorka književni i kulturni život u okviru kog se prevodilačka delatnost otelotvoruje, ne predstavlja samo kao puki kontekst koji je nužno uslovljava i oblikuje već i kao razvijenu i oživljenu mrežu različitih aktera koji su jasno imenovani, te su ovi kulturni delatnici prikazani kroz svoje delovanje i zalaganje. Kako je Bojana Kovačević Petrović i sama deo tih relacija, osoba koja je direktno učestvovala u organizaciji festivala i imala privilegiju da provede vreme

upoznajući pisce o kojima piše, ovi delovi monografije predstavljani su izrazito živopisno, u toj meri da možemo reći da naučni diskurs dobija ruho izuzetnog pripovedačkog umeća, a eseji zadobijaju lični, gotovo memoarski karakter.

Da je reč o pažnje vrednom i kvalitetnom naučnom štivu potvrđuju i imena recenzenata, renomiranih hispanista i prevodilaca – Dragane Bajić, Aleksandre Mančić i Dalibora Soldatića. U društvu u kome je prevodilac i dalje poprilično nevidljiv, a prevođenje nedovoljno cenjena delatnost i umeće, studije ovog tipa predstavljaju dragocen naučni podvig. Uz to, reč je o knjizi koja je izuzetno komunikativna, prilagođena studentima, kojima je i posvećena, koja približava različite aspekte književnog prevođenja, a istovremeno predstavlja i vredan izvor za buduća istraživanja recepcije hispanoameričke književnosti u srpskoj kulturi.

Jovana B. Todorović*

---

* t.jovana.todorovic@gmail.com